

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ Δ/ΝΣΗ
Π/ΘΜΙΑΣ & Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΚΡΗΤΗΣ
(ΠΕ.Κ.Ε.Σ. ΚΡΗΤΗΣ)

Ταχ. Δ/ση: Ρολέν 4
Ταχ. Κώδικας: 713 05 ΗΡΑΚΛΕΙΟ
Πληροφορίες: Βασιλεία Καλοκύρη
Τηλ.: 2810 24 64 00 -
2810 24 68 60
κιν.: 697 99 30 724
E-mail: pekeskritis@sch.gr
E-mail προσωπ.: kalokyri@sch.gr

Ηράκλειο, 8-3-2019
Αρ. Πρωτ.: Φ.2 / 479

ΠΡΟΣ:

- Διευθύνσεις και Φιλολόγους
Σχολείων Δ.Ε. Ηρακλείου
επιστημονικής αρμοδιότητας
Φιλολόγων της ΣΕΕ ΠΕ02 Β.
Καλοκύρη

(ενημέρωση Φιλολόγων διαμέσου των
Δ/σεων των Σχολείων)

ΚΟΙΝ:

1. ΠΔΕ Κρήτης
2. Δ/ση Δ/θμιας Εκπ/σης Ηρακλείου
3. Σχολεία Παιδαγωγικής Ευθύνης

Θέμα: «Οι αντι-ηρωίδες στη λογοτεχνία της Κωστούλας Μητροπούλου. Αντισυμβατικότητα και αδιέξοδα της γυναικείας ταυτότητας στη μεταπολεμική κοινωνία». Αφιέρωμα στη μέρα της γυναίκας μέσα από τη λογοτεχνία.

Αγαπητοί/Αγαπητές Συνάδελφοι,

Σας στέλνω κείμενό μου με θέμα «Οι αντι-ηρωίδες στη λογοτεχνία της Κωστούλας Μητροπούλου. Αντισυμβατικότητα και αδιέξοδα της γυναικείας ταυτότητας στη μεταπολεμική κοινωνία», ως αφιέρωμα στη μέρα της γυναίκας μέσα από τη λογοτεχνία.

Παράλληλα, μπορείτε να αντλήσετε στοιχεία ερμηνευτικής ανάλυσης της πεζογραφίας σε σύνδεση με το κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον (κοινωνιο-σημειωτική προσέγγιση), τα οποία ανταποκρίνονται στα ζητούμενα της διδασκαλίας της λογοτεχνίας. Η προβληματική των διηγημάτων και των μυθιστορημάτων που αναφέρονται στο κείμενο αυτό συνδέεται με τη θεματική ενότητα «Τα φύλα στη Λογοτεχνία», ενώ μπορείτε να αξιοποιήσετε υλικό, διαμορφώνοντάς το ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της διδασκαλίας της λογοτεχνίας στο σχολείο.

Ευχές για δημιουργική έμπνευση!

Ας είναι η μέρα της γυναίκας στο μέλλον τιμητικό αφιέρωμα μνήμης, μέσα σε ένα κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον με σχέσεις ισοτιμίας και συνεννόησης των ανθρώπων, χωρίς στερεοτυπικές αντιλήψεις για τις σχέσεις των φύλων και την κοινωνική τους ταυτότητα.

Είμαι στη διάθεσή σας για περαιτέρω υποστήριξη στο έργο σας.

Με τιμή,

Η Συντονίστρια Εκπαιδευτικού έργου
κλάδου ΠΕ02 Φιλολόγων-Παιδαγωγικής Ευθύνης

Βασιλεία (Λιάνα) Καλοκύρη

Εσωτερική διανομή: 1.Οργανωτική Συντονίστρια ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κρήτης

**«Οι αντι-ηρωίδες στη λογοτεχνία της Κωστούλας Μητροπούλου.
Αντισυμβατικότητα και αδιέξοδα της γυναικείας ταυτότητας
στη μεταπολεμική κοινωνία»¹
Αφιέρωμα στη μέρα της γυναίκας μέσα από τη λογοτεχνία.**

Βασιλεία (Λιάνα) Καλοκύρη,
Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου -κλάδου Φιλολόγων

Άραγε έχουμε συνειδητοποιήσει στις μέρες μας περισσότερο από άλλοτε τον επικαθορισμό των αντιλήψεών μας από τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα, ακόμη και σε θέματα ερωτικών σχέσεων και κοινωνικής ταυτότητας των φύλων;

Λαμβάνοντας υπόψη πως αρκετές δεκαετίες πίσω, στα «sixties», η αμφισβήτηση σε δομές και πρότυπα πολιτισμού κλόνιζε πατροπαράδοτα στερεότυπα για τον ρόλο της γυναίκας στην οικογένεια, στη ζωή, στην κοινωνία, θα λέγαμε σήμερα ότι οι γυναίκες έχουν προχωρήσει σε κατακτήσεις εσωτερικές (αίσθηση δικαιωμάτων απέναντι σε άντρες και θεσμούς) περισσότερο από τις μαμάδες ή τις γιαγιάδες τους;

Ποια θεωρούμε σήμερα χαρακτηριστικά της γυναικείας ταυτότητας και ποιο νόημα δίνουν οι νέες γυναίκες στον «φεμινισμό» σήμερα;

Υπό το πρίσμα αυτής της προβληματικής, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να προσεγγίσουμε στη λογοτεχνία της Κωστούλας Μητροπούλου τις επαναστατημένες ηρωίδες που απηχούν αναζητήσεις αλλά και αδιέξοδα της γυναίκας των μεταπολεμικών χρόνων, ειδικότερα, αναζητήσεις και αδιέξοδα της δεκαετίας του 1960 -στην Ελλάδα των συντηρητικών ανδροκρατικών πατριαρχικών αντιλήψεων και της ζύμωσης «νέων» ιδεών από την Ευρώπη και την Αμερική- αλλά και των μετέπειτα δεκαετιών, και μάλιστα της δεκαετίας του 1980, όταν «επιφανειακά» η γυναίκα στην ελληνική κοινωνία προχωρούσε στον δρόμο των κατακτήσεων των προηγμένων κοινωνιών.

Και έχει ενδιαφέρον να ανιχνεύσουμε τις ηρωίδες των λογοτεχνικών έργων της Κωστούλας Μητροπούλου -αντιηρωίδες με τα κοινωνικά πρότυπα της εποχής

¹ Το κείμενο σε παλιότερη εκδοχή του αποτέλεσε υλικό εισήγησής μου στη **Βραδιά-αφιέρωμα στις γυναίκες** με τίτλο **«Λόγοι γυναικών»**, που είχε διοργανώσει το Γραφείο Σχολικών Δραστηριοτήτων ΔΔΕ Ηρακλείου (Υπεύθυνη: Αγγ. Ζαχαράτου), το Δίκτυο Δημιουργικής Γραφής και Φιλαναγνωσίας *Ενοχλώντας τις λέξεις*, σε συνεργασία με το 3^ο ΓΕΛ Ηρακλείου και την υποστήριξη της Δημοτικής Επιτροπής Ισότητας-Δ.ΕΠ.ΙΣ. 19-03-2018, Ηράκλειο. Αναλυτικότερα στοιχεία για τα λογοτεχνικά έργα και την προβληματική τους περιέχονται στη διδακτορική μου διατριβή *Η αμφισβήτηση στη μεταπολεμική πεζογραφία (1945-1967)*.

τους-, γιατί μέσα από αυτές αναδεικνύεται ένας δρόμος αναζητήσεων της γυναίκας, ένα πεδίο προβληματισμών για τις βαθιές επιθυμίες και τις κοινωνικές αναστολές τους, ένα πεδίο ζυμώσεων των αντιλήψεων σε θέματα έρωτα, γάμου, νοήματος σχέσεων με το άλλο φύλο, που μπορούμε να συγκρίνουμε με την εποχή μας, αναζητώντας κατά πόσο οι σύγχρονες γυναίκες έχουν προχωρήσει σε ζητήματα πραγματοποίησης των επιθυμιών και αιτημάτων τους για τις σχέσεις τους με το άλλο φύλο...

Στα διηγήματα και μυθιστορήματα της Κωστούλας Μητροπούλου, μέσα από τις ευαίσθητες, παράτολμες, μοναχικές γυναίκες, εκφράζεται η **αμφισβήτηση των κοινωνικών συμβάσεων που εγκλωβίζουν τη γυναίκα σε παραδοσιακούς ρόλους** «συζύγου» και «υποταγμένης γυναίκας-ερωτικής συντρόφου», η **αντισυμβατικότητα** ως έκρηξη ψυχής και ως αναζήτηση «υπαρξιακής πλήρωσης μέσα από τον έρωτα» **και τα αδιέξοδα της γυναικείας ταυτότητας στη μεταπολεμική συντηρητική και ανδροκρατούμενη κοινωνία.**

Ας δούμε χαρακτηριστικές πτυχές αμφισβήτησης της κοινωνικής συμβατικότητας υπό την προοπτική των αιτημάτων της γυναίκας για ζωή με νόημα, σύμφωνα με τις ανάγκες και επιθυμίες της, στις συλλογές διηγημάτων *Δύο Εποχές* (1960), *Πρόσωπα και Φιγούρες* (1962, Βραβείο Πεζογραφίας των Δώδεκα) και *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964) καθώς και στην Τριλογία με τίτλο «*Η τριλογία του καταργημένου Πάθους*» (που περιλαμβάνει το μυθ/μα *Αυτό το θέατρο ήταν εκείνος* (1982), τη συλλογή διηγημάτων *Μεγέθυνση* (1983) και το μυθ/μα *Παράσταση για έναν* (1985).

1. Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ: ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΓΙΑ ΕΡΩΤΙΚΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΣΕ ΑΝΤΙΘΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.

(Ο ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΥΠΕΡΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΕΙ ΤΗΝ ‘ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΤΙΚΗ’ ΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΗΡΩΙΔΑΣ)

α. «**Άσπρα φτερά πουλιών σε μια φούγκα**», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή διηγημάτων της *Δύο Εποχές* (*Πρώτη Εποχή: παραλλαγές σ’ ένα θέμα για σύγχρονη τραγωδία*) (1960).

β. «Ασημόχαρτα και χαμηλές νότες», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή διηγημάτων της *Δύο Εποχές (Πρώτη Εποχή: παραλλαγές σ' ένα θέμα για σύγχρονη τραγωδία)* (1960).

γ. «Απόλυτο», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964).

δ. «Ναυσικά», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964).

ε. «Ατμόσφαιρα για εραστές», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964).

στ. «Παραμύθι», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964).

Στο σημασιακό σύμπαν των διηγημάτων αυτών η γυναικεία και η αντρική οπτική ως προς το περιεχόμενο και την ποιότητα της ερωτικής σχέσης αντιτίθενται: για τη γυναίκα ο έρωτας νοείται ως πολύπλευρη επικοινωνία μεταξύ γυναίκας – άντρα και συνδέεται με την επιθυμία για διάρκειά του· για τον άντρα προέχει η σεξουαλική σχέση, το ερωτικό παιχνίδι, η απουσία δέσμευσης και η έλλειψη δραματικής ατμόσφαιρας στη λήξη της σχέσης. Στο διήγημα «Ναυσικά», για παράδειγμα, δραματοποιείται μια σύγχρονη εκδοχή του στερεότυπου του άντρα-Οδυσσέα που αγαπά την περιπλάνηση και τους παροδικούς σταθμούς και της γυναίκας Ναυσικάς που μένει πίσω πληγωμένη.

Η αντίθεση ανάμεσα στην αντρική και τη γυναικεία οπτική για την ικανοποιητική ποιότητα της ερωτικής σχέσης αντιστοιχεί στη διάσταση

πραγματικότητα των σχέσεων	/	επιθυμία και βαθύτερη ανάγκη της γυναίκας
προτεραιότητα σε ιδεολογικά-κοινωνικά «πρέπει»	/	προτεραιότητα σε υπαρξιακά «θέλω»
Παροδικότητα στην ερωτική σχέση	/	Διάρκεια στην ερωτική σχέση
Έρωτας = παιχνίδι (ανάλαφρη αντιμετώπιση)	/	Έρωτας = ουσία ζωής (σοβαρή αντιμετώπιση)

Στο επίπεδο της γραφής αναπληρώνεται η έλλειψη Συμπαράστατη και η «ήττα» της γυναίκας στο επίπεδο των αφηγηματικών δρωμένων. Η γραφή δηλαδή αποδίδει την οπτική της αντιηρωίδας, απηχώντας ουσιαστικά τη δική της φωνή. Η

ετερο-εξωδιηγητική αφήγηση (ο τριτοπρόσωπος αφηγηματικός λόγος) υπερβαίνοντας συμβατικούς τρόπους απόδοσης της πραγματικότητας που αντιστοιχούν σε συμβάσεις της παραδοσιακής, ρεαλιστικής λογοτεχνικής γραφής, γίνεται «νεωτερικός»: αφαιρετικός, πολύσημος, μεταφορικός και ποιητικός, αποδίδει την ποίηση του έρωτα έτσι όπως βιώνεται από την ηρωίδα. Με άλλα λόγια, η αντίδραση στην πεζότητα (στην πραγματικότητα) που σκοτώνει την ποίηση της ερωτικής σχέσης εκφράζεται και στο επίπεδο της γραφής με κατάργηση συμβάσεων του πεζού λόγου.

Οι ανώνυμες νεαρές γυναίκες των παραπάνω διηγημάτων, χωρίς τις αναστολές που παραπέμπουν στη νοοτροπία της παραδοσιακής κοινωνίας, δημιουργούν ερωτικές σχέσεις ζητώντας μέσα από αυτές ουσιαστική πλήρωση, ένταση και αφοσίωση συναισθηματική ανάλογη της δικής τους. Διαμέσου των ιστοριών τους τίθεται το αίτημα της νέας γυναίκας των μεταπολεμικών χρόνων για επαναπροσδιορισμό «ικανοποιητικής / υποβαθμισμένης σχέσης» και απηχείται η αφύπνιση της γυναικείας συνείδησης που καταγράφει τα θέλω της. Η ανώνυμη αντιηρώίδα λειτουργεί ως ερωτικό Υποκείμενο και δεν αρκείται στην αντρική οπτική για την «ικανοποιητική επικοινωνία στην ερωτική σχέση. Γραμμένα στα 1960 – 1964 τα διηγήματα αυτά μπορούν να διαβαστούν σε επίπεδο διακειμενικότητας σαν μια αντίδραση αφενός στις συμβατικές, πεζές ερωτικές σχέσεις και αφετέρου στις μοντέρνες, βιαστικές και παροδικές σχέσεις που αντιπροσώπευαν τη νοοτροπία της «σεξουαλικής επανάστασης» τη δεκαετία του 60. Αν και στην παραδοσιακή ελληνική κοινωνία δεν επικράτησαν τόσο γρήγορα οι αλλαγές στις αντιλήψεις για τις σχέσεις των δυο φύλων, όπως χαρακτηριστικά διαμορφώνονταν στις ευρωπαϊκές χώρες και τις Ηνωμένες Πολιτείες, κατά τη δεκαετία του 1960 κέρδιζαν έδαφος μεταξύ των νέων, στα μεγαλύτερα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα στην πρωτεύουσα.

2. ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ: Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΩΤΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ

(ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΩΣ ΠΗΓΗΣ ΔΥΣΤΥΧΙΑΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΕΥΜΕΝΩΝ) ΚΑΙ ΔΙΑΜΕΣΟΥ ΤΗΣ ‘ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΤΙΚΗΣ’ ΓΡΑΦΗΣ)

α. «Κύκλος», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πρόσωπα και Φιγούρες* (1962), Βραβείο Πεζογραφίας των Δώδεκα.

β. «Το τέλος της σιωπής», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964).

γ. «Εραστές», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964).

δ. «Συνάντηση», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964).

Διαμέσου των δραματοποιημένων περιεχομένων η Κοινωνία-Κουλτούρα καταγγέλλονται να αντιστρατεύονται την ερωτική σχέση, με την καθημερινότητα της μεταπολεμικής τσιμεντούπολης, (Κύκλος, 1962), με τη συμβατικότητα και την κατάργηση της ιδιαιτερότητας που επιβάλλει στη σχέση του ζευγαριού ο κοινωνικός περίγυρος (Εραστές, Το τέλος της σιωπής, 1964) καθώς και με την υποκριτική και καταπιεστική αστική ηθική (Συνάντηση, 1964).

Η παραδοσιακή λογοτεχνική σύμβαση μιας «συνεκτικής» ιστορίας εγκαταλείπεται ως αφηγηματικό αντίστοιχο μιας καταπιεστικής και φθαρμένης «ορθολογικής», ρεαλιστικής αντίληψης. Αλλά και η διάζευξη διηγήματος/θεατρικού κειμένου υπερβαίνεται ως σύμβαση στο «Τέλος της σιωπής». Το κείμενο αρχίζει με σχόλια που θυμίζουν σκηνοθετικές οδηγίες σε θεατρικό έργο και ταυτόχρονα παραπέμπουν στην υπονόμηση της σχέσης των ενδοκειμενικών προσώπων από την «υποκρισία.»

«(Φυσικά, δεν υπάρχει σκηνικό, ούτε με την ευρύτερη έννοια του όρου. Ο Άντρας και η Γυναίκα ‘μιλάνε’ όπως θα μιλούσαν ίσως και δυο ηθοποιοί. Εκείνο που τους αφαιρεί τη ‘θεατρική υπόσταση’ είναι η απουσία του θεατρικού κειμένου. Επίσης, δεν υπάρχει συγκεκριμένος Χώρος και Χρόνος. Τα πάντα είναι ‘δοσμένα’ μόνον για τους Δύο, για την εσωτερική τους ‘Στιγμή’, πιο σωστά. Πρέπει να τονιστεί άλλωστε η απουσία ονομάτων και άλλων χαρακτηριστικών, όπως είναι το περιβάλλον, η κοινωνική υπόσταση, το επάγγελμα, οι όποιες επιδιώξεις κ.ά. Απουσιάζει φυσικά το ‘θεατρικό κοινό’ σε τούτη τη Στιγμή.»

Τα συμβατικά νοήματα αμφισβητούνται και επαναπροσδιορίζεται η διάζευξη «λόγος = επικοινωνία / σιωπή = απουσία επικοινωνίας». Το «Τέλος της σιωπής» σημασιοδοτείται ως αρχή του τέλους της σχέσης του ζευγαριού, ως προσχώρηση στη συμβατική επικοινωνία με τα φθαρμένα στερεότυπα λόγου:

«-Πρέπει πρώτα όμως να μ’ αποχαιρετίσεις. Όταν αρχίζουν να μιλάνε οι άνθρωποι, είναι κι όλας χωρισμένοι. Πολύ μακριά ο ένας από τον άλλο. Αντίο, λοιπόν.»

Ανάλογα, στο διήγημα «Εραστές», ο κοινωνικός περίγυρος «εξαναγκάζει» το ζευγάρι σε συμμόρφωση στη συμβατικότητα, κάνοντάς το να υιοθετήσει την «κοινωνική επικοινωνία» και να εγκαταλείψει τη σιωπή της επικοινωνίας.

«Σε τι θα μπορούσαν να διαφέρουν από μας!

—«Μα... δε μιλάνε καθόλου!»

—«Κι έχουνε πει τόσα πολλά;»

(...) Μοιράστηκαν με τους άλλους τις πιο δικές τους ανώνυμες καταστάσεις κι ένιωθαν τη μαγεία των λέξεων να τους μεθάει πιο πολύ. —«Θα μπορούσαμε να είχαμε πεθάνει χωρίς τις λέξεις!» έλεγαν κάθε τόσο κι όλο και πιο πολύ ήθελαν να εξηγήσουν στους άλλους αυτή τους την ευτυχία.» (...) Φαίνονται πολύ ευτυχισμένοι! επιμένουν οι άλλοι. «Ναι, τώρα έγιναν κοινωνικοί, ευτυχώς!»

Το διήγημα έχει απορροφήσει το αστικό κοινωνιόλεκτο και το εκθέτει ειρωνικά μέσα από τους ενδοκειμενικούς εκπροσώπους του.

Στο διήγημα «Συνάντηση» (1964) η κοινωνική δεοντολογία για τη διατήρηση του φθαρμένου γάμου και τη δίωξη της μοιχείας καταγγέλλεται και μαζί η αστική ηθική ως συμβατική και καταπιεστική της ανθρώπινης φύσης.

3 . Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΟΥ ΧΩΡΙΣ ΟΥΣΙΑ

3.1. Η ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΛΟΧΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΓΓΑΜΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΑ ΜΕΣΑΙΑ ΚΑΙ ΑΝΩΤΕΡΑ ΑΣΤΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ

(Ο ΛΟΓΟΣ ΥΠΕΡΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΠΕΜΠΟΥΝ ΣΕ ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΥΠΟΓΡΑΜΜΙΖΕΙ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΙΗΓΗΜΑΤΩΝ)

α. «Μικρή μουσική για λεπτομέρεια», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Δύο Εποχές (Πρώτη Εποχή: παραλλαγές σ' ένα θέμα για σύγχρονη τραγωδία)* (1960).

β. «Επέτειος», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πρόσωπα και Φιγούρες* (1962), Βραβείο Πεζογραφίας των 12.

γ. «Λεπτομέρειες», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964).

δ. «Μεταβατική ηλικία», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πολιτεία χωρίς ήρωες* (1964).

Στα διηγήματα αυτά κυριαρχεί η δομική αντίθεση:

Συμβατική θεώρηση του γάμου	vs.	απόρριψη της συμβατικότητας του γάμου, επιθυμία για ουσιαστική προσωπική ζωή
<u>Κοινωνική Σύμβαση:</u>	/	<u>Κριτική επανεκτίμηση της κοινωνικής σύμβασης</u>
Γάμος = θεμελιακός κοινωνικός θεσμός	/	Γάμος = φθαρμένο στερεότυπο, πηγή δυστυχίας και αλλοτρίωσης του ατόμου
Γάμος = ηρεμία ερωτικής ζωής	/	Γάμος = συμβατική 'ερωτική' σχέση (ερωτική σχέση/ συζυγική σχέση)
<u>Επικοινωνία συζύγων</u>		<u>Αμφισβήτηση της επικοινωνίας συζύγων</u>
Κοινωνικές συγκεντρώσεις = επιθυμητές, αυτονόητες	/	Κοινωνικές συγκεντρώσεις = συμβατική επικοινωνία, κάλυψη κενού μεταξύ συζύγων
Αυτονόητη-δικαιωματική συζυγική ερωτική σχέση	/	Υποκριτική συζυγική έλξη Αποθημένη ερωτική αποστροφή προς σύζυγο (βιασμός φυσικής επιθυμίας)
Εξαναγκασμός διατήρησης γάμου, δίωξη «μοιχείας»	/	Ανάγκη για ειλικρινή ερωτική σχέση, ανταπόκριση σε ερωτική επιθυμία

Για παράδειγμα, στο διήγημα «Επέτειος» στη συλλογή της *Πρόσωπα και Φιγούρες* (1962 [Βραβείο Πεζογραφίας των 12]), στη γιορτή για την επέτειο του γάμου, όλα υπάρχουν... εκτός από την ουσία της σχέσης. Οι αστικές συμβατικότητες επικρατούν στη θέση της γνήσιας ερωτικής επικοινωνίας. Πίσω από τη λαμπερή ατμόσφαιρα της «συζυγικής ευτυχίας» κρύβεται η κενότητα - και η νέα γυναίκα και υποψήφια μητέρα δεν μπορεί να στηρίξει την αυταπάτη της για πολύ.

Ο λόγος του διηγήματος κινούμενος ανάμεσα σε συμβατικές, σύντομες φράσεις των συζύγων, και ιδιαίτερα του άντρα, και στις σκέψεις και μνήμες της γυναίκας που αποκαλύπτουν την εσωτερική απομάκρυνσή της από την πραγματικότητα του γάμου της, εκφράζει τον διχασμό ανάμεσα στη συμβατική πραγματικότητα και την εσωτερική μοναξιά της γυναίκας, τη διάσταση «είναι /φαίνεσθαι» στον «κοινωνικά επιτυχημένο» γάμο.

Αξίζει ωστόσο να επισημάνουμε πως η αμφισβήτηση του γάμου δεν γίνεται μόνο μέσα από τη γυναικεία οπτική, μέσα από τις αντιηρώιδες. Στη λογοτεχνία της Κωστούλας Μητροπούλου και ο άνδρας έχει τον ρόλο του καταπιεσμένου αντιήρωα μέσα στο περιβάλλον του γάμου και της οικογένειας (ως σύζυγος ή γιος).

3.2. ΧΑΣΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΟΝΑΞΙΑ ΚΑΙ ΥΠΑΡΞΙΑΚΑ ΑΛΙΞΕΟΛΑ ΣΤΙΣ ΕΓΓΑΜΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΙΚΡΟΑΣΤΩΝ

(Ο ΛΟΓΟΣ ΥΠΕΡΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΠΕΜΠΟΥΝ ΣΕ ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΥΠΟΓΡΑΜΜΙΖΕΙ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΙΗΓΗΜΑΤΩΝ)

α. «Κίτρινες λιακάδες», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πρόσωπα και Φιγούρες* (1962), Βραβείο πεζογραφίας των 12.

β. «Ελευθερία», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πρόσωπα και Φιγούρες* (1962), Βραβείο πεζογραφίας των 12.

4. ΦΘΟΡΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ ΜΙΚΡΟΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ ΠΛΗΓΩΝΟΥΝ ΤΟ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟ ΑΤΟΜΟ

(Ο ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ 'ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΤΗΣ' ΣΤΟΝ ΑΝΤΙΗΡΩΑ ΠΟΥ ΥΠΟΦΕΡΕΙ)

α. «Τελευταίος ρόλος», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πρόσωπα και Φιγούρες* (1962), Βραβείο Πεζογραφίας των Δώδεκα.

β. «Γράμμα από την Αγγλία», διήγημα της Κωστούλας Μητροπούλου στη συλλογή της *Πρόσωπα και Φιγούρες* (1962), Βραβείο Πεζογραφίας των Δώδεκα.

Περνώντας από το επίπεδο των μύθων στο επίπεδο δομών βάθους, μέσα από παραπάνω λογοτ. κείμενα εντοπίζεται η δομική σημασιακή αντίθεση

ΑΤΟΜΟ-ΦΥΣΗ	vs.	ΚΟΙΝΩΝΙΑ-ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ
Επιθυμίες – ανάγκες του ανθρώπου (έρωτας, ελευθερία, νόημα ζωής)	/	Η πραγματικότητα της κοινωνίας – κουλτούρας (καταπίεση, ματαίωση, υποκρισία)

Μοντέλο Δρωσών Δυνάμεων του A. Greimas

Συνοπτικά, διαμέσου των αφηγηματικών περιεχομένων, σε επίπεδο «δομών βάθους» των λογοτεχνικών αυτών κειμένων αναδεικνύεται το ακόλουθο «μοντέλο δρωσών δυνάμεων»:

Υποκείμενο= η αντηρωίδα

Πολύτιμο Αντικείμενο = η ικανοποίηση βαθύτερων επιθυμιών για έρωτα, αυθεντικότητα, πλήρωση ζωής.

Πομπός = η αντηρωίδα (βούληση για πλήρωση)

Δέκτης = η αντηρωίδα

Αντίμαχος = η Κοινωνία και η Κουλτούρα της

[**Βοηθός** = ... η Γραφή (αποδίδει την αντισυμβατική οπτική υπερβαίνοντας την πεζότητα και τις καθιερωμένες συμβάσεις ρεαλισμού)]

Μερικές δεκαετίες αργότερα, στην *Τριλογία του καταργημένου πάθους*, οι αντηρωίδες με περισσότερη έμφαση βιώνουν τον κυνισμό και την αυτάρκεια του άντρα, ενώ ως συνέπεια αναδεικνύεται η κατάργηση του πάθους ως το μεγαλύτερο αδιέξοδο της ερωτικής υπόστασης της γυναίκας. Η μοναξιά, η απογοήτευση, το χαμένο όνειρο επανέρχονται μέσα από μια έντονα αντισυμβατική γραφή, που διασπά τη συντακτική ακολουθία αντίστοιχα προς τη συμβατικότητα του καθημερινού επικοινωνιακού λόγου. Η συνειρμική ροή αποκαλύπτει αλλεπάλληλες πληγές, αναμνήσεις και βιώματα που επανέρχονται οδηγώντας εντέλει στη δολοφονία του πάθους.

Σε αντίθεση προς την εξέλιξη στο επίπεδο του μύθου, οι ιδεολογικές επιλογές είναι σαφείς:

ζωή + πάθος = πλέρια ζωή vs. ζωή + καταργημένο πάθος = νόθα ζωή.

Συνοψίζοντας, στις δεκαετίες που η ελληνική κοινωνία ανακάλυπτε τη ζωή με περισσότερες ελευθερίες (πολιτικές, αντιλήψεων) αλλά και τον καταναλωτισμό και την κοινωνική ανάδειξη ως σκοπό ζωής, οι ηρωίδες της Μητροπούλου, πάντα αντηρωικές, έσκαβαν το εσωτερικό μονοπάτι της σχέσης με τον εαυτό τους και με τον έρωτα, χωρίς να εγκαταλείπουν την ανάγκη της αγκαλιάς του αγαπημένου αλλά και χωρίς να υποτάσσονται στα πρότυπα ερωτικής σχέσης που εκείνον βόλευαν. Μοναχικές και μόνες στο τέλος, εκφράζουν την ανάγκη για αμοιβαιότητα στον έρωτα, αυθεντικότητα και γνησιότητα στα θέλω και στη ζωή.

Η πολιτική μέσα από άλλα έργα (Το χρονικό των τριών ημερών. Αθήνα, Μπουκουμάνης, 1974) και τραγούδια (ο δρόμος, ο στρατιώτης) συμπληρώνει το καλειδοσκόπιο του έργου της συγγραφέως. Οι αναζητήσεις της σε όλα τα πεδία εκφράζουν τα ίδια αιτήματα, ελευθερία, έρωτα, νόημα ζωής. Κι αν ακόμη οι αντιηρωίδες κυριαρχούν στο έργο της, δεν πρέπει να παραβλέπουμε πως με την ίδια ευαισθησία αντιμετωπίζεται και ο άνδρας που πληγωνόταν από την σκληρότητα των σχέσεων και οι ομοφιλόφιλοι που χλευάζονταν από τους πολλούς. Στο βάθος της αμφισβήτησης των κοινωνικών συμβάσεων μένει όρθια η ευαισθησία και η ανθρωπιστική ματιά για τους αντιήρωες, πέρα από φύλο, ηλικία και στερεότυπα της εποχής τους.

Πηγές

- Καλοκύρη, Β. (1999). *Η αμφισβήτηση στη μεταπολεμική πεζογραφία*. Διδακτορική διατριβή. Παν/μιο Ιωαννίνων
<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/11227#page/1/mode/2up>
- Μητροπούλου, Κ. (1960). *Δύο Εποχές*. Αθήνα: Δίφρος.
- Μητροπούλου, Κ. (1962). *Πρόσωπα και Φιγούρες* [Βραβείο Πεζογραφίας των Δώδεκα]. Αθήνα: Φέξης.
- Μητροπούλου, Κ. (1964). *Πολιτεία χωρίς ήρωες*. Αθήνα: Φέξης.
- Μητροπούλου, Κ. (1982-1985) «*Η τριλογία του καταργημένου Πάθους*» [που περιλαμβάνει το μυθ/μα *Αυτό το θέατρο ήταν εκείνος* (1982), τη συλλογή διηγημάτων *Μεγέθυνση* (1983) και το μυθ/μα *Παράσταση για έναν* (1985)]
- Μητροπούλου, Κ. (1983^{4η}). *Πολιτείες και άνθρωποι*. [Κοινή έκδοση των συλλογών *Πρόσωπα και Φιγούρες* και *Πολιτεία χωρίς ήρωες*.] Αθήνα: Δωρικός.